

MACIEJ ZABORSKI
*Wydział Teologiczny
Uniwersytet Opolski*

ROLA KARDYNAŁA MARIANA JAWORSKIEGO W KSZTAŁTOWANIU ŚWIADOMOŚCI RELIGIJNEJ I NARODOWEJ MŁODEGO POKOLENIA POLAKÓW NA UKRAINIE

Słowa kluczowe: kardynał Marian F. Jaworski, arcybiskup metropolita Lwowa, Kresy Wschodnie RP, Kościół rzymskokatolicki na Ukrainie, Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Lwowskiej we Lwowie–Brzuchowicach, Lwów, tożsamość katolicka i narodowa

1. Wstęp. 2. Zarys biografii kardynała Mariana Franciszka Jaworskiego. 3. Działalność kardynała Mariana F. Jaworskiego w zakresie kształtowania świadomości religijnej i narodowej młodego pokolenia Polaków na Ukrainie. 4. Zakończenie

1. WSTĘP

Kościół (gr. *ἐκκλησία*), identyfikuje określenie *zwołanie*, *zgromadzenie* od *ἐκ κάλεο* *wolam spoza, zwołuję*. To zwołanie wiernych trwa nieustannie, począwszy od czasów apostołskich. To apostołom zlecił Jezus stworzyć zgromadzenie *wybranych ludzi*, którzy mają stać się obywatelami Królestwa niebieskiego¹, ta wspólnota Kościoła realizuje misję Narodu Wybranego. Lud Boży zjednoczony chrztem, tworzy sakrament wewnętrznej jedności człowieka z Bogiem, a także wspólnoty ludzi między sobą (por. KKK 775). W teologii chrześcijańskiej również Kościołem określa się wspólnotę ludzi wierzących bez względu na narodowość. Istnieją jednak narody bardziej związane z Kościołem niż inne grupy etniczne. Narodem tym są Polacy. W czasach, gdy nie było państwa, naród trwał w jedności dzięki wspornikowi, którym był Kościół. I dziś Kościół pozostaje gwarantem spójności i jedności narodu. Polacy rozsiani poza granicami ojczyzny dzięki misji Kościoła nadal trwają przy swoich korzeniach narodowych. Polacy żyjący poza granicami Polski na Wschodzie czy Zachodzie jednoczą się dzięki Kościołowi, zachowują i przekazują swoje dzie-

---

¹ P. Tillich, *Duchowa obecność dwuznaczności religii*, w: tenże, *Teologia systematyczna*, t. 3, Kęty 2004, 150.

dzictwo przyszłym pokoleniom². Kościół ze swego założenia jest powszechny, ale i ma wymiar lokalny. Wymiar lokalny realizuje się również w ojczyźnie. Ojczyzną nazywamy kraj, miejsce urodzenia lub spędzenia życia, ale i obszar, do którego odczuwa się pomimo oddalenia mocne przywiązanie. Ojczyzna połączona z ojcowską, czyli dziedziczonymi po przodkach ziemiach³, jest ściśle wpisana w polskość. Jan Paweł II często przypominał, że „Ojczyzna jest matką ziemską”, „Ojczyzna jest naszą matką”, „Polska jest matką szczególną”⁴. Jednym z najbliższych przyjaciół św. Jana Pawła II pozostawał kardynał Marian Franciszek Jaworski.

Niniejsza praca prezentuje postać oraz dokonania kardynała Mariana F. Jaworskiego, wykładowcy filozofii i teologii, posługującemu wspólnocie Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie i Polsce. Arcybiskup metropolita senior Lwowa oraz były administrator apostolski diecezji łuckiej i przewodniczący Konferencji Episkopatu Ukrainy jest pasterzem ludzi zachowujących swoją polską tożsamość katolicką i narodową, zamieszkujących byłe kraje ZSRR. Ze szczególną uwagą podjął on zagadnienia związane z odnową życia religijno-patriotycznego na Ukrainie po 1991 r., odtwarzając sieć parafialną i powołując instytucje, takie jak Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Lwowskiej we Lwowie–Brzuchowicach i inne struktury kościelne. Wspierał funkcjonowanie różnego rodzaju organizacji i instytucji służących kształceniu i wychowaniu młodego pokolenia Polaków. W latach 1995–1997 przeprowadził Synod Archidiecezjalny, wprowadzający zalecenia Vaticanum II. Przyczynił się do odrodzenia zakonów żeńskich i męskich na Ukrainie. Jest wybitną osobistością służącą Polakom poza granicami ojczyzny, która zasłużyła się w dziedzinie duszpasterstwa polonijnego oraz podtrzymywania tożsamości narodowej. Praca niniejsza to nie tylko szczegółowe omówienie dokonań kard. M. Jaworskiego, ale też próba złożenia hołdu jego osobie i upamiętnieniu jego dokonań. Składa się z dwóch części. W pierwszej zostanie zaprezentowana osoba Kardynała, w części drugiej omówię jego działalność w kształtowaniu świadomości religijnej i narodowej młodego pokolenia Polaków na Ukrainie. Autor pracy starał się analitycznie i krytycznie sięgnąć do źródeł, z konieczności jednak ograniczył się do zaprezentowania tylko fragmentów swojej kwerendy.

2. ZARYS BIOGRAFII KARDYNAŁA MARIANA FRANCISZKA JAWORSKIEGO

Niezmierna różnorodność oraz bogactwo wydarzeń w życiu kardynała Mariana F. Jaworskiego sprawiają, że nie jest łatwo w ograniczonej wypowiedzi przedstawić kompletnie jego osobę i rolę w kształtowaniu świadomości religijnej i narodowej młodego pokolenia Polaków na Ukrainie. Ten znakomity syn Kościo-

---

² Zob. K. Łastowski, *Historyczne i współczesne wartości polskiej tożsamości narodowej*, Słupskie Studia Historyczne 13 (2007), 279–307.

³ *Nowa encyklopedia PWN*, t. 4, red. B. Petrozolin-Skowrońska, Warszawa 1997, 614–615.

⁴ Jan Paweł II, *Przemówienie powitalne na lotnisku Okęcie (16 VI 1983)*, w: *Drogowskazy dla Polaków Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. 2, Kraków 1999, 203.

ła i narodu polskiego jest również wybitnym naukowcem. Syn Wincentego Jaworskiego i Stanisławy z d. Łastowieckiej urodzony 21 sierpnia 1926 r. we Lwowie, w 1945 r. po złożeniu egzaminu maturalnego został przyjęty do Wyższego Metropolitalnego Seminarium Duchownego we Lwowie⁵ przez ówczesnego metropolitę arcybiskupa Eugeniusza Baziaka⁶. Po decyzjach konferencji jałtańskiej Lwów przypadł Związkowi Radzieckiemu⁷. W konsekwencji ustaleń politycznych, Seminarium Duchowne zostało zamknięte przez władze sowieckie, a władze kościelne przeniosło je do Studium Bernardyńskiego w Kalwarii Zebrzydowskiej⁸. Święcenia kapłańskie otrzymał z rąk arcybiskupa E. Baziaka 25 czerwca 1950 r., w 1952 r. obronił pracę doktorską na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, następnie w 1953 r. rozpoczął studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, uzyskując w 1955 r. tytuł doktora nauk filozoficznych. Od 1956 r. pełnił posługę osobistego kapelana oraz sekretarza arcybiskupa E. Baziaka. Jako wykładowca filozofii w Kalwarii Zebrzydowskiej rozpoczął także wykłady na Wydziale Teologicznym w Krakowie⁹, habilitował się z filozofii religii w 1966 r. na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. W 1967 r. otrzymał tytuł profesora zwyczajnego na Papieskim Wydziale Teologicznym w Krakowie. Kardynał Jaworski specjalizował się w filozofii religii, a ściślej w fenomenologii religii. Jego filozofia nacechowana była sporą

⁵ J. Waligóra, *Lwowskie Seminarium Duchowne*, Niedziela nr 46 (2006), 31.

⁶ Zob. P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa 2000, kol. 22–23; K. Krasowski, *Biskupi katolicy II Rzeczypospolitej*. Słownik biograficzny, Poznań 1996, 28–29.

⁷ A. Gella, *Zagłada Drugiej Rzeczypospolitej 1945–1947*, Warszawa 1998, 52–53; W.S. Parsadonowa, *Polityka i jej skutki*, w: *Białe plamy – Czarne plamy. Sprawy trudne w relacjach polsko-rosyjskich (1918–2008)*, red. A.D. Rotfeld, A.W. Torkunow, tłum. z ros. A.D. Rotfeld, Warszawa 2010, 407.

⁸ Na stronie seminarium czytamy: та Факультет Богослов'я змушені були підпільно вести працю. В 1945 р. Львівську Духовну Семінарію було перенесено до Кальварії Зєбжидовської. Більшість викладачів були з Університету Яна Казимира. У 1950 р. семінарію було ліквідовано, а семінаристи котрі на той час залишались в семінарії перевелись до інших семінарій – Краківської, Ченстоховської, Краківської та до Опольської. Co można tłumaczyć: W czasie II wojny światowej Seminarium Wydziału Teologicznego potajemnie prowadzi prace. W 1945 r. seminarium we Lwowie zostało przeniesione do Kalwarii Zebrzydowskiej. Większość wykładowców było z Uniwersytetu Jana Kazimierza. W 1950 r. seminarium zostało zlikwidowane i seminarzystów, którzy zostali w tym czasie w seminarium, przeniesiono do innych seminariów – w Krakowie, Częstochowie, Opolu. Tłumaczenie własne. Zob. http://rks.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=64&Itemid=59 (dostęp: 12.04.2017).

⁹ Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego był najstarszym wydziałem teologicznym w Polsce (1397–1954). Władze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej zlikwidowały wydział w 1954 r., część pracowników została przeniesiona do warszawskiej Akademii Teologii Katolickiej. Na skutek zabiegów kard. K. Wojtyły, metropolity krakowskiego, w 1974 r. wydział otrzymał tytuł „Papieski”, przekształcając się w 1981 r. w Papieską Akademię Teologiczną w Krakowie. Benedykt XVI w 2009 r. przekształcił PAT w Uniwersytet Papieski Jana Pawła II. Zob. *Wydział Teologiczny w Krakowie 1397–1997*, red. S. Piech, Kraków 1997; por. A. Sawulski, *Pomnik wiary Królowej, 600-lecie Wydziału Teologicznego*, Gość Niedzielny nr 4, 1997, 19.

odwagą¹⁰. Dorobek naukowy Kardynała obejmuje blisko 100 pozycji¹¹. Otrzymał tytuł doktora *honoris causa* kilku uniwersytetów¹². Ważnym wydarzeniem w życiu ks. M. Jaworskiego był dzień nominacji biskupiej – 21 maja 1984 r.; sakry biskupiej udzielił mu 23 czerwca 1984 r. w wawelskiej katedrze kardynał Franciszek Macharski, metropolita krakowski, a współkonsekratorami byli biskup Ignacy Tokarczuk, ordynariusz przemyski i biskup Antoni Adamiuk, biskup pomocniczy diecezji opolskiej¹³. Biskup nominat jako swoje zawołanie biskupie wybrał „Dla mnie życiem jest Chrystus”¹⁴. Od tegoż dnia rozpoczęła się jego posługa jako administratora apostolskiego części Archidiecezji Lwowskiej w Lubaczowie¹⁵. Jako gorliwy kapłan przyczynił się do pogłębienia życia religijnego wiernych administratury.

---

¹⁰ M. Jaworski utrzymywał na przykład, iż w filozofii religii nie ma „dualizmu między Bogiem filozofii i Bogiem religii, ale nie ma też całkowitej tożsamości – Bóg religii jest również Bogiem metafizyki, ale jednocześnie czymś więcej. Jest On nie tylko Bogiem w kategoriach bytowych, ale przede wszystkim Tym, którego człowiek wiary religijnej spotyka w swoim życiu, w historii, Tym, który zbawia”. Zob. M. Jaworski, *Czym jest filozofia religii*, *Więź* nr 12, 2002, 75.

¹¹ Kardynał wywodzi się niejako ze środowiska naukowego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Jana Kazimierza we Lwowie oraz z Wydziału Teologicznego UJ w Krakowie. Zob. kard. M. Jaworski, *Pisma z filozofii religii*, oprac. J. Sochoń, H. Stompor, wybór S. Szczepaniak, *Studia z filozofii Boga, religii i człowieka*, 2 (2002), Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2002, 319–324.

¹² M.in. Uniwersytetu w Bochum (1985), Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (2002), Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (2006), Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu (2006). Na Uniwersytecie Jagiellońskim (2005) i na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (2008) odbyły się uroczyste odnowienia jego doktoratów. Zob. K. Mikucki, *Ksiądz kardynał Marian Jaworski: działalność naukowa, księdza kardynał Marian Jaworski: działalność naukowa, zarys filozofii oraz niektóre aspekty relacji pomiędzy filozofią a teologią*, *Zeszyty Historyczno-Teologiczne* 19 (2013), 187–243; http://www.rkc.lviv.ua/catego_ry2.php?cat_1=1&cat_2=8&lang=3 (dostęp: 12.04.2017); http://www.uksw.edu.pl/pl/dokto_rzy-honoris-causa (12.04.2017); https://system.ekai.pl/kair/?screen=depesza&scr_depesza_id_depeszy=364788 (dostęp: 12.04.2017); <http://www.pwt.wroc.pl/index.php/2014-10-28-09-46-09/uczelnia-2/2014-10-23-09-17-20/doktoraty-honorowe-2/130-10-x-2006-r-kard-marian-jaworski> (dostęp: 12.04.2017).

¹³ W uroczystościach uczestniczyła Lwowska Kapituła Metropolitalna w Lubaczowie, kresowi księża z diecezji polskich, a także wielu kolegów z Krakowa, lecz urodzonych lwowiaków i kresowiaków. Tym bardziej doniosłe było przybycie m.in. kard. W. Rubina z Rzymu, abpa H. Gulbinowicza z Wrocławia, bpa I. Tokarczuka z Przemyśla, bpa pomocniczego A. Adamiuka z Opola. Przybyli „swoi” do „swego”, wszakże bp Jaworski pochodził ze Lwowa, urodził się we Lwowie „po dzień zdradza go lwowska śpiewność mowy”. Zob. J.S. *Konsekracja ks. bpa Mariana Jaworskiego*, *Tygodnik Powszechny* nr 27, 1984 (1 VII 1984), 2.

¹⁴ „Mihi vivere Christus est”.

¹⁵ Archidiecezja Lwowska w Lubaczowie pozostała w granicach państwa polskiego. Jego poprzednikami byli po abp. Baziaku: bp Michał Orliński (zm. 1964), bp Jan Nowicki (zm. 1973), bp Marian Rechowicz (zm. 1983), bp Stanisław Cały (zm. 1984). Zob. B. Kumor, *Rechowicz Marian Józef*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 30/4, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1987, 699–701; por. M. Leszczyński, *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w granicach Polski 1944–1992*, Lublin 2011; A. Łazar, *Archidiecezja w Lubaczowie*, *Niedziela* nr 14, 2012 (1 IV 2012), 27.

3. DZIAŁALNOŚĆ KARDYNAŁA MARIANA F. JAWORSKIEGO W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA ŚWIADOMOŚCI RELIGIJNEJ I NARODOWEJ MŁODEGO POKOLENIA POLAKÓW NA UKRAINIE

Należy podkreślić, iż za sprawą z pewnością Bożych wyroków arcybiskup Baziak połączył ponownie ks. Mariana Jaworskiego z Janem Pawłem II, gdy 24 maja 1984 r. Jan Paweł II ustanowił administratorem apostolskim w Lubaczowie 58-letniego wówczas ks. prof. Mariana Jaworskiego, rektora PAT-u w Krakowie.

Wskutek politycznych szykan Archidiecezja Lwowska w Lubaczowie określana była Archidiecezją w Lubaczowie, a miejsce ingresu w prasie zostało ocenzurowane. W czerwcu 1985 r. „Ordynariusz w Lubaczowie” spotkał się z arcybiskupem Luiggim Poggi¹⁶. 29 października 1989 r. po 44 latach nieobecności biskupa w katedrze lwowskiej biskup Jaworski pierwszy raz przyjechał do swego rodzinnego miasta¹⁷, oficjalnie z prywatną wizytą do Ukraińskiej SRR, gdzie pozostał do 11 listopada 1989 r. Pierwszą wizytę biskupa Mariana Jaworskiego we Lwowie przygotował ówczesny proboszcz katedry o. Rafał Kiernicki OFM Conv¹⁸. W trakcie wizyty biskup M. Jaworski odprawił mszę św. prymicyjną w rodzinnej parafii pw. św. Antoniego (po 39 latach), modlił się na cmentarzach Orłąt Lwowskich, Janowskim¹⁹,

¹⁶ Arcybiskup Luigi Poggi był wysłannikiem Watykanu do spraw rozmów z Rządami Krajów Socjalistycznych w Europie Środkowej. W podróży nuncjuszowi towarzyszyli ks. prał. Janusz Bolonek i ks. dr Paweł Krawczyk SAC z Kurii Rzymskiej. Zob. nekrolog: *śp. kard. Luigi Poggi*, *L' Osservatore Romano* 31 (2010), nr 7, 66.

¹⁷ Zob. *Kurenda – wiadomości urzędowe archidiecezji we Lwowie (1991–2000)*, Lwów 2001, 120; por. *Czwarta pielgrzymka Jana Pawła II do Polski*, Poznań–Warszawa 1991, 53.

¹⁸ Biskup Władysław Rafał Kiernicki, pseudonim *Dziunio* (zm. 1995) – biskup pomocniczy lwowski w latach 1991–1995. W 1934 r. przyjęty do Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych. Święcenia prezbiteratu w 1939 r., w tym samym roku obronił pracę magisterską *Nauka św. Bonawentury o żalu za grzechy*, pisaną pod kierunkiem ks. dr. prof. A. Gerstmana na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Łącznik, kapelan, skarbnik, szef oddziału V Komendy Okręgu Lwów Armii Krajowej. Więzień u Brygidek (zbiegł z prof. R. Renckim), w obozach: w Diagilewie, Charkowie, Czerepowcu, Riazaniu i Griazowcu. W latach 1949–1958 oraz 1965–1995 proboszcz lwowskiej katedry. W 1958 r. pozbawiony urzędu przez władze sowieckie. Utrzymywał się jako stróż i tragarz. „Konspiracyjnie” posługiwał wiernym we Lwowie. Mianowany przez Jana Pawła II 16 stycznia 1991 r. biskupem pomocniczym lwowskim. Sakra biskupa 2 marca 1991 r. (głównym konsekratorem był kardynał M. Jaworski, współkonsekраторami: arcybiskup Tadeusz Kondusiewicz, arcybiskup Stanisław Nowak). Zmarł 23 listopada 1995 r. we Lwowie. 4 maja 2012 r. we lwowskiej katedrze łacińskiej został otwarty jego proces beatyfikacyjny. Zob. J. Krętosz, *Katedra obrządku łacińskiego we Lwowie i jej proboszcz o. Rafał Kiernicki OFM Conv w latach 1948–1999*, *Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, Katowice 2003; J. Smirnow, *Ojciec Rafał Kiernicki*, *Gazeta Lwowska* z 29 lutego 2004, 8; *Slużył Bogu i ludziom. Biskup Rafał Władysław Kiernicki OFM Conv*, red. M. Buczek, L. Litwiniuk, N. Statkewycz, I. Sedelnyk, Lwów 2011, zob. <http://old.franciszkanie.pl/news.php?id=7211&tp=ksiazki&page=2> (dostęp: 12.04.2017); J.M. Szewek, *Inauguracja procesu beatyfikacyjnego bp. Rafała Kiernickiego*. Lwów, 5 maja 2012 r., *Wołanie z Wołynia* nr 3, 2012, maj–czerwiec, 6–7.

¹⁹ Miejsce doczesnego spoczynku św. ks. abpa Józefa Bilczewskiego; zob. *Święty Arcybiskup Lwowa Józef Bilczewski*, red. W. Osadczy, Lublin–Lwów 2011; <http://www.lvivguide.info/pl/lviv-ncropolises/yaniv-cemetery.html> (dostęp: 12.04.2017).

Łyczakowskim²⁰. Odwiedził również Iwano-Frankiwnsk, Borszczów, Czartków, Hałuszczyny, Krzemieniec, Połupanowice, Żółkiew i Sambor, a w Żydaczowie konsekrował kościół²¹. Odwiedził również Rydoduby, Łosiacz, Skałę Podolską, Jezierzany, Strusów, Mikulińce, Zbaraż, Kamionkę Buską (d. Kamionka Strumiłowa), Bóbrkę, Sądową Wisznie, Trzcieniec, spotykając się z Polakami²² również z diecezji kamienieckiej (dziś kamieniecko-podolskiej) oraz z obszaru diecezji przemyskiej, leżącej w ZRSR, konsekrując kościoły i udzielając bierzmowania²³. Następnie biskup Jaworski poinformował Jana Pawła II o sytuacji Kościoła na Ukrainie²⁴. W tym czasie odwiedzał diecezjan oraz z pomocą p. Janusza Łukaszewskiego organizował życie religijno-patriotyczne²⁵. 16 stycznia 1991 r. zostały podane nominacje biskupów rzymskokatolickich na Ukrainie²⁶. W odpowiedzi prasa oraz lwowskie woje-

²⁰ Miejsce doczesnego spoczynku św. ks. Zygmunta Gorazdowskiego; zob. S. Nicieja, *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986*, Wrocław 1988, 335.

²¹ Zob. W.J. Kowalów, *Dobrzy Rusini w Żydaczowie*, Tygodnik Powszechny nr 11, 1991 (17 III 1991), 7.

²² 12 listopada 1989 r. bp Jaworski mianował ks. Marcjana Trofimiaka kanonikiem katedralnym. W tamtym czasie na terenie archidiecezji posługiwało 11 kapłanów (obwody: tarnopolski – 2, lwowski – 8, iwano-frankowski d. stanisławowski – 1). Zob. M. Бучек, І. Седельник, *Львівська архидієцезія латинського обряду. Пастирі Церкви*, т. 2, Львів 2004; *Ze Lwowa do Lubaczowa. W 60. rocznicę przeniesienia stolicy arcybiskupów lwowskich do Lubaczowa*, red. S.P. Makara, B. Woch, J. Mazur, Biblioteka Muzeum Kresów w Lubaczowie, t. 3, Lubaczów 2008.

²³ Wierni, uznając biskupa Jaworskiego za swego arcypasterza wręczyli biskupowi krzyż pektoralny z napisem *Arcybiskupowi Marianowi Lwów Katedra, 11 XI 1989*; zob. *Kurenda*, dz.cyt., 120.

²⁴ W tym czasie wakowały diecezje w Kamieńcu Podolskim i Żytomierzu. Diecezji łuckiej nie uwzględniono ze względu na liczne straty. Specjalni wysłannicy do spraw Kościoła na Wschodzie arcybiskup Colasuonno i ks. Stanisław Szłowiec SJ rozesłali *sub secreto* ankiety m.in. z pytaniem o nowych biskupów. Ze względów politycznych oraz opór nacjonalistów ogłoszenie nominacji kilka razy odraczano. Zob. Рішення Крайового Провіду Організації Українських Націоналістів, Львів 22 VI 1990 p., C. 1.

²⁵ W tym czasie nie było we Lwowie jeszcze konsulatu, tylko tzw. agencja konsularna. Kierował nią był doradca prawny NSZZ „Solidarność” Ziemi Łódzkiej Janusz Łukaszewski, urodzony na Kresach Wschodnich. Zob. <http://www.mojawyspa.co.uk/artykuly/17340/Przyjaciele-zapomnianych-weteranow> (dostęp: 17.04.2017).

²⁶ Biskup Marian Jaworski, dotychczasowy administrator apostolski archidiecezji lwowskiej z siedzibą w Lubaczowie, został metropolitą Lwowa. Biskupami pomocniczymi we Lwowie ogłoszono: o. Rafała Kiernickiego OFM Conv. i ks. Marcjana Trofimiaka. Ksiądz Jan Olszański został biskupem diecezji kamienieckiej, a ks. Jan Purwiński diecezji żytomierskiej. Z tej okazji Jan Paweł II napisał: *Drogi Arcybiskupie na stolicy błogosławionego Jakuba Strzeżmie we Lwowie! Dzień dzisiejszy jest pełen wdzięczności dla Przenajświętszej Trójcy, dla niezgłębionych zamierzeń i wyroków Bożej Opatrzności. Oto powraca Kościół do miasta, w którym był od tylu stuleci związany, powraca w osobach następców apostolskich. Radość z tego powrotu Stolica Święta dzieli jednocześnie z Kościołem rytu bizantyńsko-ukraińskiego, gdy zbliża się w Waszym mieście dzień przybycia kard. Mirosława Lubaczewskiego, głowy tego Kościoła w Ojczyźnie i na emigracji. Dla wszystkich zaś, którzy w Kościele łacińskim rzymskokatolickim związani są z dziedzictwem bł. Jakuba, pierwszego arcybiskupa lwowskiego, niech to będzie dzień nowego początku pod miłościwym wejrzeniem Bogarodzicy, Matki Bożej Łaskawej. O to się najgoręcej modlę wraz z wszystkimi uczestnikami konsekracji biskupich dla Lwowa, Kamieńca Podolskiego i Żytomierza. Niech Przedwieczny Pasterz wspiera Wasze trudy – Czcigodni i Drodzy Bracia w biskupstwie, abyście w mocy Ducha Świętego szli i owoc przynosili.*

wódzkie władze zaprotestowały w stosunku do decyzji papieskiej. Stworzył nowe diecezje, a szczególnie archidiecezję we Lwowie²⁷. Wrogość władz Lwowa w stosunku do arcybiskupa M. Jaworskiego, Federacja Organizacji Kresowych określiła: „aktem wrogości wobec Kościoła rzymskokatolickiego narodu polskiego i społeczności polskiej we Lwowie”²⁸.

Duże znaczenie dla zachowania i odrodzenia kultury oraz świadomości religijnej i narodowej młodego pokolenia Polaków na Ukrainie miała pielgrzymka Jana Pawła II do Lubaczowa, w której uczestniczyły liczne grupy autokarowe z Ukrainy²⁹ oraz pielgrzymka papieża do Lwowa³⁰. Polskim zwyczajem przywracano uroczystości Pierwszych Komunii świętych. Również duże znaczenie miały pierwsze od 1945 r. święcenia w katedrze lwowskiej, także budowa nowych świątyń szczególnie w ośrodkach, w których zostały one przekazane innym wspólnotom. Starano się o zgody budowlane, których odmawiano, a w tym czasie wydawano innym wspólnotom zgody. Wskutek tego zaczęto kupować stare i zrujnowane obiekty oraz adaptować je do kultu.

Obecnie lokalna wspólnota Kościoła rzymskokatolickiego na Ukrainie składa się z sześciu diecezji i jednej archidiecezji. Obok Archidiecezji Lwowskiej³¹ na Ukrainie istnieją diecezje:

- Kamieniecko-Podolska³²,

Przyjmijcie serdeczne błogosławieństwo ze Stolicy Piotrowej w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego; zob. *List Ojca Świętego do Arcybiskupa Lwowskiego*, Niedziela nr 11, 1991 (17 III 1991), 3.

²⁷ *Ingresu nie będzie*, *Dziennik Polski* nr 80, 1991 (6–7 IV 1991), 2; *Ingres arcybiskupa Jaworskiego odwołany*, *Czas* nr 79, 1991 (5 IV 1991), 1–2.

²⁸ *Biskupi przemyscy z grekokatolikami*, *Gazeta Wyborcza* nr 83, 1991 (9 IV 1991), 2.

²⁹ *Czwarta pielgrzymka*, 53–54; Por. http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/homilie/11_lubaczow_03061991.html (dostęp: 29.05.2017).

³⁰ Por. *Leksykon pielgrzymek Jana Pawła II*, red. A. Jackowski, I. Sołjan, Kraków 2005, 538–541; Jan Paweł II, *Dziela zebrane*, t. 11, Kraków 2006, 851–889.

³¹ Archidiecezja lwowska (łac. *Archidioecesis Leopolitana Latinorum*, ukr. Львівська архидієцезія). Ordynariusz arcybiskup metropolita ks. abp Mieczysław Mokrzycki; bp pomocniczy: ks. bp Leon Mały, ks. bp Edward Kawa; abp senior ks. kard. Marian Jaworski. Świątynią archikatedralną jest bazylika metropolitarna, sanktuarium pw. Wniebowzięcia NMP w Lwowie. Liczba wiernych: 154 000; kapłanów: 140 (95 diecezjalnych); 12 dekanatów; 12 parafii 271; powierzchnia 68 000 km². Zob. <http://www.rkc.lviv.ua/index.pp?lang=3> (dostęp: 10.04.2017).

³² Diecezja kamieniecka (łac. *Dioecesis Camenecensis Latinorum*, ukr. Кам'янець-Подільська дієцезія). Ordynariusz biskup Leon Dubrawski; biskupi pomocniczy: biskup Jan Niemiec i biskup Radosław Zmitrowicz. Świątynią katedralną jest katedra pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła w Kamieniu Podolskim. Liczba wiernych: 255 000; kapłanów: 157 (93 diecezjalnych); 8 dekanatów; 207 parafii; powierzchnia 47 141 km². Zob. W. Abraham, *Założenie biskupstwa łacińskiego w Kamieńcu Podolskim*, w: *Księga pamiątkowa ku czci 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego przez króla Jana Kazimierza w 1661 r.*, t. 1, Lwów 1912, 3–39; B. Kumor, *Diecezja kamieniecka*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000, kol. 452–466; tenże, *Kasata diecezji kamienieckiej na Podolu w 1866 r.*, *Studia Catholica Podoliae* 1 (2002), 212–216; J. Mucha, *Organizacja diecezji kamienieckiej do 1795 r.*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 30 (1983), z. 4, 61–284; *Pasterz i Twierdza. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Biskupowi Janowi Olszańskiemu ordynariuszowi diecezji w Kamieńcu Podolskim*, red. J. Wołczański, Kraków–Kamieniec Podolski 2001; J.T. Petrus, *Dysyngtorium rzymskokatolickiej kapituły katedralnej w Kamieńcu Podolskim*, w: *Parxas atque theoria. Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Malkiewiczowi*, Kraków 2006, 269–286; K.R. Prokop,

- Łucka³³,
- Mukaczewska³⁴,
- Charkowsko-Zaporoska³⁵,
- Odessko-Symferopolska³⁶.

Struktury kościelne tworzą 804 parafie, 11 biskupów³⁷ oraz w 3 wyższe seminaria duchowne kształcą alumnów³⁸. Archidiecezja Lwowska jest najstarsza na Ukrainie³⁹ i od samego początku, jeśli idzie o aspekt narodowościowy, była zróżnico-

Biskupi kamienieccy od średniowiecza do współczesności. Szkice biograficzne, Biały Dunajec–Ostróg 2007; tenże, *Pozycja diecezji kamieniecko-podolskiej w „cursus honorum” biskupstw Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI–XVIII wieku*, w: *Pasterz i Twierdza. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Biskupowi Janowi Olszańskiemu ordynariuszowi diecezji w Kamieńcu Podolskim*, Kraków–Kamieniec Podolski 2001, 199–205; A. Rasszczupkin, *Kamieniec Podolski. Antemurale Christianorum*, Kamieniec Podolski 2006; tenże, *Katedra św. św. Apostołów Piotra i Pawła w Kamieńcu Podolskim*, Kamieniec Podolski 2003.

³³ *Diecezja łucka* (łac. *Dioecesis Luceoriensis*, ukr. *Луцька дієцезія*). Ordynariusz biskup Witalis Skomarowski, biskup senior: biskup Marcján Trofimiak. Świątynią katedralną jest katedra pw. św. św. Apostołów Piotra i Pawła w Łucku. Liczba wiernych: 29 850; kapłanów: 22 (15 diecezjalnych); 2 dekanaty; 36 parafii; powierzchnia 40 300 km². Zob. <http://catholic.volyn.ua/index.php/pl/> (dostęp: 12.04.2017).

³⁴ *Diecezja mukaczewska* (łac. *Dioecesis Munkacsiensis Latinorum*, ukr. *Мукачівська дієцезія Римо-католицької церкви*). ks. bp. Anatol Majnek OFM. Świątynią katedralną jest katedra pw. św. Marcina w Mukaczewie. Liczba wiernych: 53 000; kapłanów: 30 (16 diecezjalnych); 7 dekanatów; 95 parafii; powierzchnia 47 141 km². Zob. http://www.rkc.lviv.ua/category_2.php?cat_2=75&lang=3 (dostęp: 20.04.2017).

³⁵ *Diecezja Charkowa-Zaporoża* (łac. *Dioecesis Kharkiviensis-Zaporizhiensis*, ukr. *Харківсько-Запорізька дієцезія*) Ordynariusz biskup Stanisław Szyrokadiuk, biskup pomocniczy: Jan Sobilo, biskup senior: Marian Buczek. Świątynią katedralną jest katedra pw. Wniebowzięcia NMP w Charkowie. Liczba wiernych: 70 000; kapłanów: 29 (5 diecezjalnych); 6 dekanatów; 40 parafii; powierzchnia 196 300 km². Zob. http://www.rkc.lviv.ua/category_2.php?cat_1=5&cat_2=76&lang=3 (dostęp: 20.04.2017).

³⁶ *Diecezja odessko-symferopolska* (łac. *Dioecesis Odesensis-Sympheropolitanus*, ukr. *Одесько-Сімферопольська дієцезія*). Ordynariusz biskup Bronisław Biernacki, biskup pomocniczy: Jacek Pyl. Świątynią katedralną jest katedra pw. Wniebowzięcia NMP w Odessie. Liczba wiernych: 16 360; kapłanów: 12 (4 diecezjalnych); 5 dekanatów; 40 parafii; powierzchnia 138 000 km². Zob. <http://www.rkc.odessa.ua/> (dostęp: 20.04.2017).

³⁷ Zob. http://www.rkc.lviv.ua/category_1.php?cat_1=5&lang=3#news107 (dostęp: 20.04.2017).

³⁸ Obecnie na Ukrainie funkcjonują seminarijne placówki. Mają je trzy największe diecezje: lwowska, kamieniecka i żytomierska (Wyższe Seminaria Duchowne: Lwowskie w Brzuchowicach, Kijowsko-Żytomierskie w Worzelu i Kamieniecko-Podolskie w Gródku). Zob. http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TH/THW/seminaria_wschod.html (dostęp: 01.05.2017).

³⁹ *Archidiecezja lwowska* (łac. *Archidioecesis Leopolitana Latinorum*, ukr. *Львівська архидієцезія*) – jest drugą po gnieźnieńskiej archidiecezją na terenach Polski. Król Kazimierz Wielki w 1349 r. zainspirował prace mające na celu o utworzenie nowej łacińskiej metropolii na Rusi Czerwonej z siedzibą w Haliczu następnie we Lwowie. W 1351 r. król zaprezentował Klemensowi VI kształt planowanej struktury kościelnej w Królestwie. W 1363 r. oficjalnie zwrócił się do Rzymu z prośbą o utworzenie nowej metropolii. Jednak biskupi lubuscy wnieśli sprzeciw domagając się jurysdykcji na tych terenach. 13 II 1375 r. Grzegorz XI bullą *Debitum pastoralis officii* erygował metropolię łacińską ze siedzibą w Haliczu. Ówczesny radca Rusi Czerwonej, Władysław Opolczyk, przeznaczył środki na dochody erygowanej metropolii. Pod jej jurysdykcją były sufragalne biskupstwa w: Włodzimierzu, Chełmie i Przemyślu. Z powodów polityczno-konfesyjnych (Halicz nazywany był miastem „bez murów”, bez łacińskiej katedry i z przewagą prawosławnych) zapadła w 1414 r. decyzja przesunięcia siedziby arcybiskupa do Lwowa, otrzymując dodatkowo biskupstwa w: Kijowie, Kamieńcu Podolskim oraz Serecie. Za panowania Włady-

wana. Z archidiecezją związani są błogosławieni: Jakub Strzebię, Marta Wiecka, Marcelina Darowska oraz święci: Józef Bilczewski, Zygmunt Gorazdowski, Jan z Dukli. Razem z błogosławionym Jakubem Strzebię patronką archidiecezji jest Najświętsza Maryja Panna Łaskawa. We Lwowie do kultu udostępnionych jest 7 świątyń oraz kaplic⁴⁰. Funkcjonują również sanktuaria⁴¹. Bardzo ważną instytucją jest Wyższe Seminarium Duchowne⁴². Wskutek działań kard. Jaworskiego zakupiono budynki dla seminarium duchownego. Koszty zostały pokryte przez arcybiskupa Francesco Cuccarese, metropolitę Pescary. Jedną z fundamentalnych decyzji kardynała Jaworskiego było powołanie I Kapituły Metropolitalnej, Rady Kapłańskiej oraz Kolegium Konsultorów⁴³. Następnie po 67 latach⁴⁴ decyzją ordynariusza przeprowadzono Synod Archidiecezji Lwowskiej⁴⁵, odbył się w latach 1995–1997⁴⁶.

4. ZAKOŃCZENIE

Należy podkreślić fakt, iż kardynał Marian Jaworski jako przewodniczący Konferencji Episkopatu Rzymskokatolickiego Ukrainy od 1992 r. i administrator apostolski diecezji łuckiej w latach 1996–1998 wnie przyczynił się do pogłębienia świadomości religijnej i narodowej młodego pokolenia Polaków na Ukrainie. Decyzją papieża w 1996 r. został powołany jako konsultant Kongregacji Wychowania Katolickiego. Od 1999 r. uczestniczył w pracach Papieskiej Rady ds. Rodziny. Uczestnik synodów biskupów (1991, 1995, 1998), został mianowany kardynałem

---

ślawa Jagielly dochody uważane były za „średnie i szczupłe”. W 1515 r. Leon X potwierdził organizację prowincji kościelnej. Zob. W. Abraham, *Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi*, Lwów 1904; J. Krętosz, *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od X V wieku do 1772 r.*, Lublin 1986; J. Mandziuk, *Z dziejów Archidiecezji Lwowskiej*, Saeculum Christianum 2 (1995), 35–59.

⁴⁰ Katedra (bazylika metropolitalna) pw. Wniebowzięcia NMP (pl. Katedralny 1); kościoły: pw. św. Antoniego (ul. Łyczakowska 49), pw. św. M. Magdaleny (ul. Bandery 8), pw. Matki Bożej Gromnicznej i Ofiarowania Pańskiego (ul. Winnyczenki 30), pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy (Lwów–Zboiska, ul. Kupalska 11) raz kaplice: pw. Miłosierdzia Bożego (Lwów–Rzęsna, ul. Brzuchowiecka 119), pw. św. M. Archaniola (Lwów–Sichów, ul. Oswicka 4).

⁴¹ Sanktuarium Matki Boskiej Łaskawej oraz sanktuarium Bożego Miłosierdzia znajduje się w bazylice metropolitalnej we Lwowie; sanktuarium św. Antoniego z Padwy – w kościele Ojców Franciszkanów również we Lwowie; sanktuarium Matki Bożej „Piastunki ludzkich nadziei” mieści się w kościele pw. Narodzenia Matki Bożej w Stryju; sanktuarium Pana Jezusa Konającego z Milatyna – w kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Kamionce Buskiej; sanktuarium Matki Bożej Fatimskiej – kościół pw. Matki Bożej Fatimskiej w Kryswicach (dekanat Mościski); sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy – kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Mościskach oraz sanktuarium Matki Bożej Rudeckiej, które mieści się w kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Rudkach (dekanat Sambor). Zob. http://www.rkc.lviv.ua/category_1.php?cat_1=10&lang=3 (dostęp: 16.04.2017).

⁴² Zob. Kan. 232–264, *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 2008.

⁴³ *Schematyzm Archidiecezji Lwowskiej 1994*, Lwów 1994, 15; *Kurenda*, 12.

⁴⁴ Poprzedni synod ogłoszony został 16 lipca 1930 r., przeprowadzony 23–25 września 1930 r.

⁴⁵ Z odtworzeniem diecezji łuckiej nazwano go Synodem Archidiecezji Lwowskiej i Łuckiej.

⁴⁶ *Statuty Duszpasterskiego Synodu Archidiecezji Lwowskiej i Diecezji Łuckiej*, Lwów 1998; zob. J. Dyduch, *Zycie kapłanów w świetle postanowień duszpasterskiego synodu archidiecezji lwowskiej i diecezji łuckiej (1997)*, *Analecta Cracoviensia* 32 (2000), 435–446.

in pectore 21 lutego 1998 r. (ogłoszony 2001 r.). Na wniosek Kapituły Orderu Orła Białego, w uznaniu znamienitych zasług m.in. odbudowę życia religijnego na Kresach Wschodnich, w 2017 r. odznaczony został Orderem Orła Białego przez prezydenta RP Andrzeja Dudę.

W tym syntetycznym przedłożeniu autor pragnął przedstawić najważniejsze wydarzenia z życia oraz dokonania kardynała Mariana Jaworskiego w zakresie kształtowania świadomości religijnej i narodowej młodego pokolenia Polaków na Ukrainie. Poniesiony trud przyczynił się nade wszystko do odrodzenia struktur Archidiecezji Lwowskiej oraz zachowania polskiego dziedzictwa narodowego tamtych ziem. Poprzez wspieranie w funkcjonowaniu różnego rodzaju organizacji i instytucji służących kształceniu i wychowaniu młodego pokolenia Polaków kardynał Jaworski zapisał się chwalebnyymi zgłoskami w pamięci Polaków zarówno w ojczyźnie, jak i poza jej granicami. Przeprowadzając w latach 1995–1997 Synod Archidiecezjalny, wprowadził zalecenia Vaticanum II, przyczynił się do odrodzenia zakonów żeńskich i męskich na Ukrainie. Zamiarem autora było zaprezentować nie tylko szczegółowe dokonania kard. M. Jaworskiego, ale też złożyć hołd Jego osobie.

BIBLIOGRAFIA

- Abraham W., *Powstanie organizacji Kościoła łacińskiego na Rusi*, Lwów 1904.
- Abraham W., *Założenie biskupstwa łacińskiego w Kamieńcu Podolskim, w: Księga pamiątkowa ku czci 250-tej rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego przez króla Jana Kazimierza w 1661 r.*, t. 1, Lwów 1912, 3–39.
- Бучек М., Седельник І., *Львівська архідієцезія латинського обряду. Пастури Церкви*, т. 2, Львів 2004.
- Dyduch J., *Życie kapłanów w świetle postanowień duszpasterskiego synodu archidiecezji lwowskiej i diecezji łuckiej (1997)*, *Analecta Cracoviensia* 32 (2000), 435–446.
- Gella A., *Zagłada Drugiej Rzeczypospolitej 1945–1947*, Warszawa: Agencja Wydawnicza CB 1998.
- Jaworski M., *Czym jest filozofia religii*, *Więź* nr 12, 2002, 71–76.
- Jaworski Kard. M., *Pisma z filozofii religii*, oprac. J. Sochoń, H. Stompor, wybór S. Szczepaniak, *Studia z filozofii Boga, religii i człowieka*, 2 (2002), Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2002.
- Kowalów W.J., *Dobrzy Rusini w Żydaczowie*, *Tygodnik Powszechny* nr 11, 1991 (7 III 1991), 7.
- Krasowski K., *Biskupi katoliccy II Rzeczypospolitej. Słownik biograficzny*, Poznań: Bene Nati 1996.
- Krętosz J., *Katedra obrządku łacińskiego we Lwowie i jej proboszcz o. Rafał Kiernicki OFM Conv w latach 1948–1999*, *Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, t. 11, Katowice: Księgarnia św. Jacka 2003.
- Krętosz J., *Organizacja archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego od XV wieku do 1772 r.*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1986.
- Kumor B., *Diecezja kamieniecka*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, red. A. Szostek, B. Migut, E. Giglewicz i in., Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2000, kol. 452–466;
- Kumor B., *Kasata diecezji kamienieckiej na Podolu w 1866 r.*, *Studia Catholica Podoliae* 1 (2002), 212–216;
- Kumor B., *Rechowicz Marian Józef*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 30/4, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1987, 699–701.
- Kurenda – *wiadomości urzędowe archidiecezji we Lwowie (1991–2000)*, Lwów 2001.
- Leszczyński M., *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w granicach Polski 1944–1992*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 2011.

- Łastowski K., *Historyczne i współczesne wartości polskiej tożsamości narodowej*, *Słupskie Studia Historyczne* 13 (2007), 279–307.
- Mandziuk J., *Z dziejów Archidiecezji Lwowskiej*, *Saeculum Christianum* 2 (1995), 35–59.
- Mikucki K., *Ksiądz kardynał Marian Jaworski: działalność naukowa, ksiądz kardynał Marian Jaworski: działalność naukowa, zarys filozofii oraz niektóre aspekty relacji pomiędzy filozofią a teologią*, *Zeszyty Historyczno-Teologiczne* 19 (2013), 187–243.
- Mucha J., *Organizacja diecezji kamienieckiej do 1795 r.*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, 30 (1983), z. 4, 61–284.
- Nicieja S.S., *Cmentarz Lyczakowski we Lwowie w latach 1786–1986*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1988.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965–1999. Słownik biograficzny*, Warszawa: PAX 2000, kol. 22–23.
- Parsadanowa W.S., *Polityka i jej skutki*, w: *Białe plamy – Czarne plamy. Sprawy trudne w relacjach polsko-rosyjskich (1918–2008)*, red. A.D. Rotfeld, A.W. Torkunow, tłum. z ros. A.D. Rotfeld, Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych 2010, 390–419.
- Pasterz i Twierdza. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Biskupowi Janowi Olszańskiemu ordynariuszowi diecezji w Kamieńcu Podolskim*, red. J. Wołczański, Kraków–Kamieniec Podolski: Wydawnictwo bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej Obrządku Łacińskiego 2001.
- Petrus J.T., *Dystynktorium rzymskokatolickiej kapituły katedralnej w Kamieńcu Podolskim*, w: *Parxas atque theoria. Studia ofiarowane Profesorowi Adamowi Malkiewiczowi*, Kraków 2006, 269–286.
- Prokop K.R., *Biskupi kamieniecy od średniowiecza do współczesności. Szkice biograficzne*, Biały Dunajec–Ostróg: Wołanie z Wołynia 2007.
- Prokop K.R., *Pozycja diecezji kamieniecko-podolskiej w „cursus honorum” biskupstw Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVI–XVIII wieku*, w: *Pasterz i Twierdza. Księga jubileuszowa dedykowana Księdzu Biskupowi Janowi Olszańskiemu ordynariuszowi diecezji w Kamieńcu Podolskim*, Kraków–Kamieniec Podolski: Wydawnictwo bł. Jakuba Strzemię Archidiecezji Lwowskiej Obrządku Łacińskiego 2001, 199–205.
- Rasszczupkin A., *Kamieniec Podolski. Antemurale Christianorum*, Kamieniec Podolski: Oium 2006.
- Rasszczupkin A., *Katedra św. Apostołów Piotra i Pawła w Kamieńcu Podolskim*, Kamieniec Podolski: Oium 2003.
- Рішення Крайового Провіду Організації Українських Націоналістів*, Львів 1990.
- Służył Bogu i ludziom. Biskup Rafał Władysław Kiernicki OFM Conv*, red. M. Buczek, L. Litwiniuk, N. Statkewycz, I. Sedelnyk, Lwów 2011.
- Święty Arcybiskup Lwowa Józef Bilczewski*, red. W. Osadczy, Lublin–Lwów: Towarzystwo Naukowe KUL 2011.
- Wydział Teologiczny w Krakowie 1397–1997*, red. S. Piech, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej Kraków 1997.
- Ze Lwowa do Lubaczowa. W 60. rocznicę przeniesienia stolicy arcybiskupów lwowskich do Lubaczowa*, t. 3, red. S. P. Makara, B. Woch, J. Mazur, Biblioteka Muzeum Kresów w Lubaczowie, Lubaczów: Muzeum Kresów w Lubaczowie 2008.

Netografia

- <http://www.catholic.volyn.ua/index.php/pl/> (dostęp: 12.04.2017).
- <http://www.old.franciszkanie.pl/news.php?id=7211&tp=ksiazki&page=2> (dostęp: 12.04.2017).
- <http://www.lvivguide.info/pl/lviv-necropolises/yaniv-cemetery.html> (dostęp: 12.04.2017).
- <http://www.mojawyspa.co.uk/artykuly/17340/Przyjaciel-zapomnianych-weteranow> (dostęp: 17.04.2017).
- http://www.opoka.org.pl/biblioteka/T/TH/THW/seminaria_wschod.html (dostęp: 01.05.2017).
- http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/janpawelii/homilie/11_lubaczow03061991.html (dostęp: 29.05.2017).

<http://www.pwt.wroc.pl/index.php/2014-10-28-09-46-09/uczelnia-2/2014-10-23-09-17-20/doktoraty-honorowe-2/130-10-x-2006-r-kard-marian-jaworski> (dostęp: 12.04.2017).
<http://www.rkc.lviv.ua/category1.php?cat1=5&lang=3#news107> (dostęp: 20.04.2017).
<http://www.rkc.lviv.ua/category1.php?cat1=10&lang=3> (dostęp: 16.04.2017).
http://www.rkc.lviv.ua/category2.php?cat1=1&cat_2=8&lang=3 (dostęp: 12.04.2017).
http://www.rkc.lviv.ua/category2.php?cat1=5&cat_2=76&lang=3 (dostęp: 20.04.2017).
<http://www.rkc.lviv.ua/category2.php?cat2=75&lang=3> (dostęp: 20.04.2017).
<http://www.rkc.lviv.ua/index.pp?lang=3> (dostęp: 10.04.2017).
<http://www.rkc.odessa.ua/> (dostęp: 20.04.2017).
http://www.rks.lviv.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=64&Itemid=59 (dostęp: 12.04.2017).
<http://www.system.ekai.pl/kair/?screen=depesza&scrdepeszaiddeszy=364788> (dostęp: 12.04.2017).
<http://www.uksw.edu.pl/pl/doktorzy-honoris-causa> (dostęp: 12.04.2017).

THE ROLE OF CARDINAL MARIAN F. JAWORSKI IN SHAPING THE RELIGIOUS AND NATIONAL CONSCIOUSNESS OF YOUNG POLISH GENERATION IN THE UKRAINE

Summary

At the request of the Order of the White Eagle chapter in recognition of merit among others for restoration of religious life on the Eastern Borderlands, in 2017 father Marian Franciszek Cardinal Jaworski was decorated by the President of the Republic of Poland Andrzej Duda. This leader of the Roman Catholic Church was born in Lwów on 21 August 1926, he is a lecturer of philosophy and theology. He served the Church both in the Ukraine and Poland. Senior Metropolitan Archbishop of Lwów and former Apostolic Administrator of the Diocese of Łuck and the President of Ukrainian Episcopate is an example of a pastor of people who retain their Polish identity as Catholics residing in post-Soviet countries. He was actively involved in the regeneration of religious and patriotic life in the Ukraine after 1991, recreating the system of parishes and setting up new institutions such as: Lwów Archdiocese Seminary in Brzuchowice and many other church structures. He supported different kinds of organizations and institutions aiming to form a new generation of Poles. In 1995–1997 he carried out the Archdiocese Synod implementing provisions of Vaticanum II. He contributed to the rebirth of women's and men's religious orders in the Ukraine. Moreover, he is a prominent character who serves Poles outside the current borders of Poland. Furthermore, his unquestionable pastoral impact on sustaining the national identity has to be pointed out as well. The article presents not only detailed explanation of the Cardinal's achievements but is an attempt to pay tribute to Cardinal Jaworski and commemorate his input. In an attempt to maximize the reliability in portraying Cardinal Jaworski the author has chosen an analytical and critical research method.

Key words: father Marian Franciszek Cardinal Jaworski, Metropolitan Archbishop of Lwów, Eastern Borderlands, Lwów Archdiocese Seminary in Brzuchowice, Lwów, Catholic and national identity

Nota o Autorze

Maciej ZABORSKI – magister, licencjat kan. teologii. absolwent Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego. Zainteresowania: teologia, historia, sfragistyka, kulturoznawstwo, antropologia, filozofia. Obecnie doktorant na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego.
Kontakt e-mail: br.ekspedyt@wp.pl